

dr Alina Górniok – Naglik

PWSZ im. rtm. Witolda Pileckiego w Oświęcimiu

Instytut Pedagogiki

Zakład Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej

Autoreferat

1. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

a) studia wyższe:

Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie- Wydział Pedagogiczno-Artystyczny; mgr Wychowania muzycznego, specjalność nauczycielska; rok ukończenia 1986 z wyróżnieniem, praca magisterska nt: *Korelacja treści przedmiotowych muzyki z językiem polskim i wychowaniem plastycznym w aspekcie teorii i praktyki. Na przykładzie Młodej Polski w III klasy liceum*. Promotor: doc. R. Gabryś, recenzent: Prof. Adolf Dygacz.

Ponadto w roku akademickim 1985/1986 otrzymałam Stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a w semestrze letnim (10) byłam stażystą w Instytucie Pedagogiki.

b) doktoraty: tytuł rozprawy, promotor, recenzenci; uczelnia przeprowadzająca przewód, data zatwierdzenia:

1. *Założone a rzeczywiste funkcje nauczyciela w procesie kształcenia w latach I—III*, **promotor:** prof. zw. dr hab. Wojciech Kojs; **recenzenci** : Prof. zw. dr hab. Kazimierz Denek, Prof. zw. dr hab. Tadeusz Lewowicki; Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Pedagogiki i Psychologii; 23.09.1997.
2. *Sztuka w treściach nauczania. Na tropie korelacji i integracji w liceum*, **promotor:** prof. zw. dr hab. Karol Daniel Kadłubiec; **recenzenci:** Prof. Ph Dr. Jan Mazurek, CSc., Prof. dr hab. Alojzy Suchanek; Uniwersytet Ostrawski w Ostrawie, **specjalność:** teoria muzyki i pedagogika, 12. 05. 2006.

2. **Wskazanie osiągnięcia** wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

a) **tytuł osiągnięcia naukowego:** *Edukacja kulturalna w liceum stymulatorem autokreacji młodzieży*

b) **miejsce, rok wydania, recenzenci wydawniczy:**

Toruń 2014, Wydawnictwa Adam Marszałek; recenzenci wydawniczy: Prof. zw. dr hab. Kazimierz Denek, Prof. UŚ dr hab. Ewa Ogrodzka – Mazur (s. 412)

3. Charakterystyka publikacji i działalności naukowo-badawczej:

3.1. Kierunki poszukiwań i prowadzonych badań:

Działalność naukową charakteryzują **cztery płaszczyzny prowadzonych badań i analiz:**

- **pierwsza, wiodąca** dotyczy korespondencji sztuk rozpatrywanej w kontekście edukacji kulturalnej, która z kolei traktowana jest jako stymulator procesu autokreacji młodzieży; te rozważania z pogranicza pedagogiki humanistycznej, estetyki, pedagogiki antropologicznej i hermeneutycznej pozostają w ścisłym związku z dydaktyką i rozwiązaniami metodycznymi;
- **druga** płaszczyzna wpisuje się w **nurt badań pedeutologicznych**, a ściślej dotyczy ona analizy procesów komunikacji, zwłaszcza w odniesieniu do edukacji małego dziecka;
- **trzecia** obejmuje prace o charakterze dydaktycznym – przewodnikowym;
- **czwarta** eksponuje zwrot w kierunku badań muzyki, osadzonych w nurcie biograficznym, a ściślej autobiograficznym.

3.1.1. Płaszczyzna pierwsza - od korespondencji sztuk do autokreacji

A) Książki:

Zwrot w stronę edukacji kulturalnej jako podstawy autokreacji poprzedziły wieloletnie poszukiwania badawcze, wynikające z osobistych pasji i posiadanego wykształcenia. Pierwotnie koncentrowały się one wokół analiz teoretycznych, dotyczących powinowactwa, korelacji sztuk na przestrzeni epok, połączonych z próbą dopracowania koncepcji metodycznej przedmiotu *wiedza o kulturze*, w pierwotnym zamyśle ścieżki edukacyjnej – *uczestnictwo w kulturze*.

Tego typu poszukiwania i analizy zostały zaprezentowane w książce *Sztuka w treściach nauczania. Na tropie korelacji i integracji w liceum*, wydanej nakładem Oficyny Wydawniczej Impuls w 2002 roku. Przy rozpatrywaniu związków zachodzących pomiędzy poszczególnymi dziedzinami sztuki pierwotnie uwaga skupiała się głównie na związkach literacko-muzycznych, jedynie ubogaczonych odniesieniami do sztuk plastycznych, aby poczynając od romantyzmu, poprzez Młodą Polskę do współczesności, wyrównać te dysproporcje, ze wskazaniem na postępujący w łonie sztuki synkretyzm.

Swoistym novum było zestawianie muzyki współczesnej z pokrewnymi jej nurtami w obrębie sztuk plastycznych i literatury. Tak prowadzone analizy miały na celu zerwanie ze zdawkowym i stereotypowym omawianiem poszczególnych nurtów w sztukach, tak jakby stanowiły one niezależnie względem siebie płaszczyzny twórczości, nie związane wspólnotą idei, motywów, tematów, przy zachodzącej niewątpliwie odrębności i różnorodności warsztatowej.

Analizy związku sztuk w pierwszych trzech rozdziałach, stanowiły podstawę skonstruowania programu autorskiego ścieżki *uczestnictwo w kulturze*. Program ten (w załącznikach) złożony w MEN w 2001 roku wyprzedzał wprowadzenie Podstawy programowej, która w 2002 roku wprowadziła przedmiot *wiedza o kulturze*, w technikach i liceach sprofilowanych.

Proponowany program nie stanowił „przepisu na dobrą integrację”, ale obok wykazu treści kształcenia i sposobu ich realizacji zawierał 16 różnorodnie potraktowanych kompleksów zajęć (rozdział czwarty). Książka pomyślana była i funkcjonuje w praktyce jako przewodnik dla nauczycieli. Na marginesie wspomnieć należy, że dalszym skutkiem proponowanych rozwiązań było opracowanie studiów podyplomowych z zakresu *wiedzy o kulturze*.

Całościowy charakter podjętych analiz i interpretacji, przełożonych na rozwiązania edukacyjne rzutował na dalsze poszukiwania, skupione wokół tezy, iż sztuka jest interesującym „tekstem”, narzędziem edukacyjnym. Linia podjętych rozważań wiodła od kwestii podstawowych skupionych wokół nauki, sztuki, twórczości, kultury i edukacji kulturalnej przez analizy procesów odbioru dzieła oraz komunikacji w sztuce, ku zagadnieniom kontaktu ze sztuką i jego konsekwencji, skutków i efektów. Te problemy a także refleksje na temat sztuki i zawartych w niej wartości, a także sztuki i aktywności twórczej odbiorców, sztuki a rozwoju wyobraźni i ekspresji, a także osobo-twórczego, wychowawczego jej wymiaru zawiera książka: *W dialogu sztuki z edukacją*, wydana nakładem toruńskiego wydawnictwa Akapit w 2007 roku, opatrzona przedmową Pani Prof. zw. dr hab. Krystyny Duraj –Nowakowej, z którą w owym czasie nawiązałam współpracę i korzystałam z Jej bogatego zasobu wiedzy i doświadczeń.

Książka ta jest zbiorem na nowo dopracowanych 10-ciu artykułów, opublikowanych już wcześniej w różnych opracowaniach zbiorowych. To nowe, całościowe spojrzenie na poczynione wcześniej analizy wyznaczyło **zasadniczy, autokreacyjny nurt rozważań nad**

edukacją kulturalną. Zauważenie, iż kontakt ze sztuką, odczytanie niesionych przez nią wartości pobudza rozwój określonych aspektów osobowości, a zwłaszcza czyni możliwym kształtowanie człowieczeństwa w osobie i uczynienie ze sztuki swoistego „podręcznika życia”, który może prowadzić uczniów do rozumienia siebie, innych i świata, wyznaczyło autokreacyjny kierunek dalszych badań i poszukiwań.

Skrytalizowały się one w **pracy habilitacyjnej *Edukacja kulturalna w liceum stymulatorem autokreacji młodzieży***, wydanej nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek w 2014 roku. Książka ta wpisuje się w obszar, wzbudzających niedosyt, analiz procesów samowychowania, samokształtowania się, samoświadomości, samowiedzy, które powinny zostać zbadane w szerokim interdyscyplinarnym kontekście. Stąd też zjawisko autokreacji jest rozpatrywane wielopłaszczyznowo, z wykorzystaniem koncepcji teoretycznych z zakresu estetyki, pedagogiki humanistycznej, zwłaszcza w jej odmianie holistycznej, pedagogiki antropologicznej, pedagogiki hermeneutycznej, dydaktyki, psychologii kulturowej oraz filozofii – głównie hermeneutyki. Analiza związków zachodzących pomiędzy takimi komponentami jak: człowiek - świat – kultura – sztuka – edukacja (w rozdziale pierwszym), potwierdziła tezę, że analiza autokreacji jest możliwa jedynie w kontekście holistycznej koncepcji człowieka, a jej definicja powinna dookreślać ów proces w kontekście czynników: społecznych, indywidualnych (psychologicznych) i aksjologicznych (rozdział drugi).

Przyjęcie takich założeń zaowocowało rozpatrywaniem procesu autokreacji (w rozdziale trzecim) w kilku wymiarach: **aksjologicznym (normatywnym)** ze względu na obcowanie młodzieży z wartościami dzieł sztuki; **kreatywnym**, za względu na tworzenie siebie na kształt dzieła sztuki, zgodnie z wymogami życia wewnętrznego jednostki; **hermeneutycznym** z punktu widzenia rozumienia kultury, poznania symbolicznego, a tą drogą samego siebie; w wymiarze przekładania znaczeń i sensów sztuki na znaczenia na znaczenia i sensy własnej egzystencji oraz egzystencji innych, a także w ujęciu **całościowym, tj. holistycznym**.

Ogółem, celem naukowym pracy była z jednej strony wielopłaszczyznowa, teoretyczna analiza zjawiska autokreacji poprzez:

- doprecyzowanie tego pojęcia z uwzględnieniem jego specyfiki, rozpatrywanej w czterech różnych w/w wymiarach;

- poszukiwanie istoty autokreacji w perspektywie trynitarnego ujęcia paidei, co z kolei wiodło do odpowiedzi na pytania: *kim jest człowiek? kim staje się człowiek? kim ma być człowiek?*

a ponadto:

- przyjmując i eksponując fakt, iż edukacja i kultura są wzajemnie uwarunkowane, priorytetowym celem było dokonanie nowych „odczytań” tych terminów, jako kategorii pojęciowych służących właściwemu dookreśleniu ich wzajemnych związków i relacji dla jednostki, funkcjonującej w określonej rzeczywistości kulturowej.

Z drugiej strony celem pracy było powiązanie teorii z praktyką, a właściwie przełożenie i ściśle powiązanie obu płaszczyzn, co dokonało się poprzez:

- uczynienie wyników analiz literatury przedmiotu i wyprowadzonych z nich struktur teoretycznych podstawą konstruowania koncepcji autorskiej zajęć z wiedzy o kulturze;

- przełożenie założeń teoretycznych na rozwiązania metodyczne, skupione wokół programu autorskiego wiedzy o kulturze;

- określenie specyfiki autokreacji młodzieży (jako pokłosie badań eksperymentalnych) w kontekście różnych wymiarów tego zjawiska, dokonującego się w procesie edukacji kulturalnej, **w płaszczyźnie poznania symbolicznego, rozwijania kompetencji aksjologicznej i autokreacyjnej.**

Dzięki temu, że prawdy zawarte w wytworach kultury mają zawsze sens aksjologiczny, za ich przyczyną młodzież może dążyć do przekraczania samych siebie, co wyrażała wartościując kulturę-sztukę. Z kolei w obrębie kategorii autokreacyjnej analizie poddano model stawania się człowiekiem, wyprowadzony na podstawie uczniowskich sądów wartościujących kulturę poszczególnych epok.

Szczególnej uwagi wymagała analiza wartościowania kultury-sztuki przez młodzież w kontekście jej aktywności twórczej z naciskiem na ekspresję, rozumianą jako komunikowanie własnych stanów, sensów i znaczeń odczytanych w czynnym obcowaniu z wytworami kultury. Istotą było w tym przypadku zerwanie z kulturą stabilności na rzecz kultury poszukiwania (oferowania) zmian, w której zakłada się, że człowiek jest zdolnym do wyboru wartości i związanego z nimi takiego sposobu działania, który służąc jego rozwojowi (autokreacji) nie stoi w sprzeczności z interesami „Drugiego”.

Podstawę rozpatrywania edukacji kulturalnej młodzieży i weryfikowanego eksperymentalnie programu autorskiego stanowiło założenie, zgodnie z którym należy stwarzać takie sytuacje wychowawczo-dydaktyczne, w których uczeń ma prawo, może i powinien, przez pryzmat swych doświadczeń, indywidualnych preferencji i przeżywania, poznawać otaczającą go rzeczywistość i nabywać tym samym określone kompetencje osobowe, społeczne i kulturowe.

Wielopłaszczyznowa i spiralna konstrukcja pracy zaowocowała tym, że rozważania teoretyczne stały się podstawą struktury metodologicznej badań własnych (w rozdziale piątym) oraz znalazły swoje odzwierciedlenie w części empirycznej, stanowiącej weryfikację autorskiej koncepcji nauczania przedmiotu *wiedza o kulturze*. Koncepcja ta jest przykładem humanistycznego modelu procesu dydaktyczno-wychowawczego, mającego zarówno konstruktywistyczne, jak i filozoficzne (głównie aksjologiczne) źródła. Jest też przykładem dynamicznej koncepcji kształcenia oraz eksponuje założenia projektu przekładu międzyparadygmatycznego (rozdział czwarty).

Edukacja kulturalna w liceum, rozpatrywana i projektowana z punktu widzenia autokreacji, eksponowała takie rozwiązania dydaktyczne, które czyniły możliwym współistnienie trzech (wyróżnionych w toku analiz teoretycznych) wymiarów autokreacji – **normatywnego, kreatywnego i hermeneutycznego**. W praktyce przełożyło się to na potwierdzoną jakościowo i ilościowo **zmianę w doświadczeniu wewnętrznym uczniów**, umożliwiającą im zrozumienie tego, co jest sensem i wartością ludzkiej egzystencji (rozdział szósty). Rozwinięciu uległy również wspomniane już **kompetencje aksjologiczna** (rozdział siódmy) i **autokreacyjna** (rozdział ósmy), co bezpośrednio wiąże się z rozwinięciem u młodzieży samoświadomości, zwłaszcza w jej refleksyjnej odmianie. Potwierdza to uogólniony wzorzec człowieka, który przedstawia obraz młodzieży scalonej wewnętrznie, opowiadającej się za porządkiem moralnym utrwalonym na przestrzeni dziejów.

Analiza i interpretacja materiału badawczego ujawniła zatem dokonanie się swoistej integracji życia wewnętrznego i zewnętrznego uczniów, za sprawą odkrywania nowych sensów i znaczeń zawartych w kulturze-sztuce - sensów i znaczeń stanowiących podstawę ich samokształtowania się. Można stwierdzić, iż w wyniku przeprowadzonych badań udało się dookreślić specyfikę widzenia świata, kultury-sztuki i siebie samych przez młodzież, jak również obserwować zapoczątkowane przejście od kształcenia do samokształtowania się. Zachowanie perspektywy dziejowej, eksponowanie kontekstu historycznego i filozoficznego przyczyniło się do lepszego zrozumienia „swoich czasów” przez młodzież, co potwierdzają wyniki badań.

Reasumując, można stwierdzić, iż przeprowadzone badania wyznaczają modelowe rozwiązania w obrębie edukacji kulturalnej w liceum, edukacji nakierowanej na autokreację

młodzieży. Edukacja taka jest możliwa, przy spełnieniu kilku warunków. Po pierwsze edukacja kulturalna spełni swoje cele, jeśli będzie stanowiła swoistą syntezę - ujętych esencjonalnie w wymiarze dziejowym i w aspektach: historycznym, filozoficznym, a także społecznym – tekstów kultury (dzieł), przynależnych do różnych rodzajów sztuk, które za sprawą czynnego z nimi kontaktu, staną się podstawą nowo wykreowanych, odczytanych przez młodzież sensów i znaczeń. Prezentowanie kultury współczesnej koniecznie powinno być poprzedzone kontaktem z kulturą minionych epok. Warto podjąć takie wyzwanie, aby następnie każdy uczeń horyzont współczesności mógł kreować w kontekście tego co przeszłe, w zgodzie z ponadczasowymi wartościami.

Równocześnie tak realizowane zajęcia, umożliwiając uczniom refleksyjne spojrzenie na kulturę, stanowią podstawę syntezy tego wszystkiego z czym młodzież już się zetknęła na lekcjach języka polskiego, historii oraz wiedzy o społeczeństwie.

Poszukiwanie w kulturze – sztuce wartości związanych z człowieczeństwem i jakością ludzkiego życia, we wszystkich sferach antroposfery, powoduje, że edukacja ta w swym aksjologicznym wymiarze, wpisuje się w proces **upowszechniania kultury**

Książka, w wielopłaszczyznowości analiz teoretycznych i empirycznych, eksponuje myśl przewodnią, dotyczącą dobrego przygotowania nauczycieli do kształtowania aktywności kulturalnej młodzieży licealnej.

Głównym przesłaniem pracy – zawartych w niej badań i analiz teoretycznych - jest dążenie do tego by podjęte wątki ciągle przebijały się do elementarnej, nawet podstawowej świadomości teoretycznej, a także praktycznej, były obecne w myśleniu akademickim i nie tylko. Istotna jest tutaj perspektywa poznania współczesnego świata przez pryzmat postrzegania go przez tych, którzy czują materię, bowiem posiadli także tę umiejętność – oswojania nieustannych i coraz szybciej następujących zmian w globalizującym się społeczeństwie.

Kolejnym przesłaniem omawianej publikacji jest poszerzenie naszego sposobu myślenia o współczesnej rzeczywistości i rozumienia podstawowych kategorii, takich jak kultura, wychowanie, edukacja kulturalna, autokreacja. Przywołane w kolejnych rozdziałach teorie, eksponują to co jawi się jako zasadnicze dla rozumienia świata, jako strategii rozwojowej ważnej zarówno z perspektywy jednostki, jak i grupy.

Szczególnie podkreślić należy, iż celowym zabiegiem był zwrot z stronę ujęcia ilościowo-jakościowego, uwzględniającego – zgodnie z teorią dwukontekstową – zarówno kontekst uzasadniania – przez wyjaśnianie przyczynowo - skutkowe zjawisk pedagogicznych, będących przedmiotem podjętych badań, jak również kontekst odkrycia – przez interpretację i

rozumienie. Przyjęcie takiej perspektywy metodologicznej wiąże się ze świadomością określonych trudności, wynikających zarówno z braku jednoznacznego stanowiska w sprawie metodologicznej komplementarności badań ilościowych i jakościowych, jak również braku – mimo coraz liczniej pojawiających się doniesień naukowych w literaturze przedmiotu – opracowań uwzględniających wieloparadygmatyczny model uprawiania pedagogiki jako nauki oraz jako refleksji o wychowaniu i obszarze praktyki. Tym samym sztywny podział epistemologiczny, jaki wciąż jeszcze respektowany jest w odniesieniu do metod ilościowych i jakościowych, trzeba traktować jako niefortunny spadek po metodologii neopozytywistycznej. W rzeczywistości kwantyfikacja nie eliminuje analiz jakościowych i nie jest dla nich alternatywą. Spór o komplementarność metod ilościowych i jakościowych wynika po części z ich spostrzegania jako autonomicznych elementów procesu poznawczego. Jeżeli odrzucimy ten neopozytywistyczny pogląd zobaczymy, że proces poznania jest jednością, a dobór metod winien być podporządkowany zakładanym dla niego celom.

W podsumowaniu, książka pomyślana została jako próba dookreślenia, scalenia i pogłębienia dotychczasowych rozważań teoretycznych na temat edukacji kulturalnej (w jej autokreacyjnym wymiarze) z równoczesnym udoskonaleniem praktyki edukacyjnej w szkole.

B) Najważniejsze artykuły powiązane tematycznie z omawianą płaszczyzną badań i analiz:

1. *Aksjologiczny wymiar edukacji kulturalnej*. W: *Wartości w muzyce. Zarys współczesnych kierunków badań nad wartościami w muzyce*. T. III, Red.: J. Uchyla – Zroski, UŚ Katowice 2010, s. 237 – 248, (całość – 315 stron, ISSN 0208 - 6336, ISBN 978 – 83 – 226 - 1939 – 1).

2. *Metafory w edukacji estetycznej*. W: *Edukacja małego dziecka. Teoretyczne odniesienia, tendencje i problemy*. Tom I; Red.: E. Ogrodzka – Mazur, U. Szuścik, A. Gajdzica. Kraków 2010, Impuls, s.122 – 134; ISBN 978 – 83 – 7587 – 468 – 6; ISBN 978 – 83 – 7587 – 465 – 5.

3. *Edukacja kulturalna podstawą kształtowania siebie według wartości*. W: *Nauczyciel, wartości, świat. Dialog bez Granic. Tom4* Red.: W. Korzeniowska, H. Lukasova - Kantorkowa, A. Murzyn, Kraków 2011, Impuls, s. 207 – 217, ISBN 978-83-7308-350-9; ISBN 978-83-7587-415-0.

4. *Edukacja kulturalna podstawą klaryfikacji systemu uznawanych i odczuwanych przez młodzież wartości*. W: *Konteksty wychowania i edukacji a kształcenie nauczycieli w rzeczywistości ponowoczesnej* Red.: Joanny Aksman, Jolanty Pułki, Kraków 2012,

Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne sp. z.o.o. – Oficyna Wydawnicza AFM, s. 71 – 82.
ISBN 978- 83- 7571- 138- 7.

5. *Metaforyzowanie a rozumienie sensów i znaczeń w procesie edukacji kulturalnej*. monografia naukowa XIX Tatrzańskiego Sympozjum Naukowego, Z. Jasiński (red.) *Tradycja i nowoczesność we współczesnej organizacji systemu kształcenia*, Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, Sosnowiec 2013; s. 291 – 302.

6. *Poznanie symboliczne w toku edukacji kulturalnej młodzieży - interpretacja, rozumienie sensów i znaczeń*, W: Kazimierz Denek, Aleksandra Kamińska, Piotr Oleśniewicz red., *Od tradycji do nowoczesności. Aksjologia w edukacji jutra*. Sosnowiec 2014, Oficyna Wydawnicza "Humanitas", 2014 - (Edukacja Jutra – XX Tatrzańskie Sympozjum Naukowe) - s. 389 - 400 .ISBN: 978-83-61991-79-3.

7. Alina Górniok- Naglik, *Od Muzyki w ujęciu chronologicznym do integracji i korelacji treści w gimnazjalnej edukacji muzycznej*, W: R. Majzner, *Muzyka w przestrzeni edukacyjnej – wyzwania i inspiracje*, Bielsko-Biała 2015, Wyd. Naukowe ATH, s. 103 – 132; ISBN: 978-83-65182-07-04.

8. *Wartości sztuki podstawą aksjologicznie zorientowanej edukacji kulturalnej, The values of art as a base of an axiologically oriented cultural education*; W: *Modern social and educational challenges and phenomena: Polish and Macedonian perspective* Red. naukowa: Michał Szyszka, Łukasz Tomczyk, Valentina Gulewska, Dobri Petrowski; Warszawa – Bitola 2015, Wydawnictwo UP w Krakowie, s 236 – 247.

C) Książka współautorska: B. Dymara, A. Górniok- Naglik, J. Uchyła – Zroski: *Dziecko w świecie zabawy. Zabawa, radość w literaturze, muzyce i życiu codziennym*. XVII tom serii Nauczyciele-Nauczycielom, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2009, s. 97-146.

Pedagogiczno-literackie konteksty, a konkretnie literackie oblicze zabawy i jej cechy prezentuje druga, autorska część wyżej wymienionej książki: *Zabawa, taniec, radość w poezji oraz twórczości dzieci i młodzieży*. Zabawa i taniec zostały w niej pokazane jako: stan istnienia, żywioł, forma przejawiania kultury, dialog ze światem oraz koegzystencja, współistnienie ludzi. Rozważania natury ogólnej (rozdział pierwszy), dotyczące źródeł

szczęścia i radości oraz sposobów ich wyrażania, poprzedzają analizę poezji poetów profesjonalnych, amatorów, w tym dzieci i młodzieży. Analiza ta (w rozdziale drugim) umożliwiła dokonanie klasyfikacji i dookreślenie typów poezji o zabawie i tańcu. Całość rozważań wieńczy w (rozdziale trzecim) przykład zajęć kompleksowych w liceum, akcentujących różne drogi dochodzenia do szczęścia.

Reasumując, istota omawianego tekstu sprowadza się do połączenia problematyki zabawy z mniej uchwytnymi kategoriami radości i szczęścia, które są rozpatrywane w kontekście literatury.

Ponadto konteksty literackie w działaniach nauczycielskich eksponuje również artykuł: *Obecność literatury w serii Nauczyciele- Nauczycielom*. W: *Sztuka bycia uczniem i nauczycielem. Z zagadnień pedagogiki współbycia*. Red.: W. Korzeniowska, A. Murzyn, U. Szuścik. Kraków 2009, Impuls, s.45-53.

3.1.2. Płaszczyzna druga -pedeutologiczna, eksponująca proces komunikacji na linii nauczyciel – uczeń

A) Książki

Książka *Założone a rzeczywiste funkcje nauczyciela w procesie edukacji wczesnoszkolnej*, wydana przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w 2003 roku prezentuje wyniki badań nad kondycją nauczycieli klas I-III u schyłku II tysiąclecia. Badania te miały charakter opisowo-wyjaśniająco-projektujący i wpisują się zarówno do trendu empirycznego w badaniach nad nauczycielem, jak i pluralizmu metodologicznego oraz szerszego pojmowania problematyki badawczej w perspektywie hermeneutycznej.

Funkcje spełniane przez nauczycieli rozpatrywane były za pośrednictwem zadań, jakie stawiają oni przed uczniami, co pozwoliło na prześledzenie relacji zachodzących między uczestnikami procesu dydaktyczno-wychowawczego. Takie podejście różni się od podejść do funkcji nauczyciela stosowanych w pedeutologii, w których z reguły rozpatruje się je w kontekście cech osobowych nauczyciela.

Prowadzenie rozważań na pograniczu dyscyplin - dydaktyki, teorii języka i pedeutologii - umożliwiło nie tylko określenie założonych i rzeczywistych funkcji nauczyciela, ale również (w toku badań porównawczych) dookreślenie rozziemu między tym co założone, a tym co rzeczywiście realizowane, co w konsekwencji zaowocowało wyprowadzeniem syntetycznego,

idealizacyjno-prakseologicznego modelu funkcji spełnianych przez nauczyciela, stanowiącego przykład łączenia teorii z praktyką.

Pokłosiem analiz jakościowych stała się funkcjonalna typologia zadań-poleceń i pytań formułowanych na zajęciach w klasach młodszych. Poszczególne, wyróżnione i sklasyfikowane grupy zadań zostały przyporządkowane poszczególnym funkcjom, z równoczesną analizą ich skutków zwrotnych następujących tak po stronie nauczyciela, jak i ucznia.

Do wspomnianej wyżej typologii odwołuję się również w drugiej, autorskiej części książki: *Sztuka bycia nauczycielem*, która została napisana wspólnie z dr Lidią Wollman i ukazała się nakładem wydawnictwa WSA w Bielsku-Białej w 2015 roku. Część autorska zatytułowana: *Sztuka pytania i odpowiadania w edukacji i życiu* eksponuje pytania jako klucz do poznania świata dziecka. Oczywiście chodzi nie tylko o pytania nauczycielskie, ale również o pytania pochodzące od dzieci. Stąd też wątek pytań pojawia się w kontekście: wieku dziecka, specyfiki poszczególnych etapów edukacyjnych, bogactwa dziecięcej wyobraźni, ich pasji poznawczej, a także technik i najczęstszych błędów popełnianych przy ich zadawaniu. Ponadto tekst porządkuje wiedzę na temat pytań, eksponując potrzebę dialogu prawdziwego w relacjach edukacyjnych.

Przedstawienie wiodących podejść teoretycznych, podkreślających wagę dialogu jako podstawy kreatywnego rozwoju dziecka a także ukazanie nauczyciela i dziecka w podwójnej perspektywie – pytanego i odpowiadającego – umożliwia wykorzystanie książki w procesie kształcenia nauczycieli.

B) Najważniejsze artykuły powiązane tematycznie z omawianą płaszczyzną badań i analiz:

1. *Konieczne kierunki zmian w pracy nauczyciela u progu trzeciego tysiąclecia*. W: R. Studencki (red.): *Młodzież w sytuacji zmian gospodarczych, edukacyjnych, społecznych i kulturalnych*. Cieszyn 1999, Wyd. UŚ Filia Cieszyn, s.161-172.

2. *Miejsce opieki i wychowania w procesie kształcenia w klasach I-III*. W: J. Stochmiałek (red.): *Rozwój pracy socjalno-opiekuńczej*. Cieszyn 2000, Wyd. Filia UŚ Cieszyn, s. 201—212.

3. *Idealizacyjno-prakseologiczny model funkcji nauczyciela w procesie kształcenia a modele uczenia się — nauczania i komunikacja w szkole jutra*. W: K. Denek, T. M. Zimny (red.):

Edukacja jutra. VI Tatrzańskie Seminarium Naukowe. Częstochowa 2000, Agencja Promocji Nauki i Kultury „Menos”, s. 297—308.

4. *Komunikaty, pytania i polecenia jako wskaźniki funkcji spełnianych przez nauczycieli w procesie kształcenia.* W: W. Kojs, Ł. Dawid (red.): *Procesy komunikacyjne w szkole. Wyznaczniki, tendencje, problemy.* Katowice 2001, Wyd. UŚ, s. 141—152.

5. *Edukacja dzieci i młodzieży na wsi — deklaracje a rzeczywistość.* W: K. Denek, T. M. Zimny (red.): *Edukacja jutra. VIII Tatrzańskie Seminarium Naukowe.* Częstochowa 2002, Agencja Promocji Nauki i Kultury „Menos”, s. 181—188.

6. *Style wychowania w rodzinach miejskich i wiejskich. Zderzenie preferencji gimnazjalistów i ich rodziców.* Artykuł współautorski z dr. Arkadiuszem Wąsińskim - „Wychowanie w rodzinie” - **przyjęty do druku.**

7. *Kształcenie zintegrowane w opiniach i deklaracjach nauczycieli* W: *Edukacja jutra -12 Tatrzańskie Seminarium Naukowe, tom 2, Red. K. Denek, T. Koszczyk, P. Oleśniewicz,* Wrocław 2006, Wyd. Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, s. 265 – 270.

8. *W poszukiwaniu dialogu nauczyciela z uczniem – o sztuce zadawania pytań.* W: *Oblicza edukacji. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Wojciechowi Kojsovi.* Red.: J. Gabzdyl, B. Oelszlaeger, Sosnowiec 2011, Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, s. 424 – 434; ISBN: 978-83-61991-96-0.

3.1.3. Trzecia płaszczyzna działań – prace o charakterze dydaktycznym, przewodnikowym

A) Książki pod redakcją

W tym kręgu prac mieszczą się dwie książki pod redakcją, które zostały napisane w ramach realizacji projektu „**Przez praktykę do wiedzy – efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli**”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Książki: *Rekomendacje w zakresie teoretycznego przygotowania studentów do wykonywania zawodu nauczyciela* i *Rekomendacje w zakresie praktycznego przygotowania studentów do wykonywania zawodu nauczyciela* zostały wydane w 2014 roku, nakładem wydawnictwa WSA w Bielsku-Białej.

Stanowią one próbę łączenia teorii i praktyki edukacyjnej, czyli są książkami, których adresatami są studenci, uczestnicy praktyk pedagogicznych oraz nauczyciele wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej. Mogą okazać się przydatnymi również dla

nauczycieli akademickich, a także dla tych wszystkich, którym nieobca jest autokontrola, autorefleksja, słowem pogłębiona refleksja nad zawodem nauczycielskim.

Pod względem zawartości treściowej omawiane publikacje prezentują zagadnienia dotyczące: założeń praktyk pedagogicznych, ich ewaluacji; psychologicznych aspektów pracy z dzieckiem, analizy specyfiki nauczycielskiego zawodu - w tym jego stadiów rozwojowych i procesu doskonalenia nauczycieli, założonych i rzeczywistych podstaw kształcenia (rozwiązań metodycznych) oraz pracy z uczniem zdolnym, a także obszarów współpracy i współdziałania nauczycieli i praktykantów.

Obydwie książki mają taką samą strukturę obejmującą: wprowadzenie, wyjaśnienia terminologiczne, teoretyczne podstawy psychologiczno-pedagogiczne, wskazówki metodyczne dla nauczyciela, blok samokształceniowy oraz propozycje ciekawej literatury, co czyni je przydatnymi w poszukiwaniu aktualnych i nowatorskich rozwiązań w organizacji procesu kształcenia.

Spośród przewodników dla studentów wymienić należy: A. Fabiś, A. Górniok – Naglik, G. Grzybek, ***Jak napisać pracę dyplomową? Poradnik pracy dyplomowej dla studentów kierunku Pedagogika***, Oświęcim 2014; wersja PDF do wewnętrznego użytku studentów Pedagogiki PWSZ im. rtm. W. Pileckiego w Oświęcimiu. Przewodnik ten zawiera tak opracowania teoretyczne na temat specyfiki badań ilościowych i jakościowych, jak i przykładowe rozwiązania metodologiczne, które mogą pomóc studentom w procesie konstruowania struktury metodologicznej badań własnych.

3.1.4. Czwarta płaszczyzna działań naukowo-badawczych, osadzonych w nurcie badań autobiograficznych

Ta płaszczyzna eksponuje **zwrot w kierunku zainteresowań muzycznych** i nurtu badań autobiograficznych. Istotną jest bowiem aktualizacja badań biograficznych muzyków oraz ukazywanie ich działalności nie tylko jako przebiegu faz rozwoju muzycznego, lecz również jako sposobu myślenia, refleksji na temat zawodu, realizacji planów, oceny jego pozycji w społeczeństwie oraz perspektyw na przyszłość. Tą płaszczyznę reprezentują dotychczas następujące **artykuły**:

1. Ryszard Gabryś – życie wypełnione muzyczną pasją. *Rozmowy z kompozytorem*. W: *Wartości w muzyce. Muzyka w środowisku społecznym*. Tom IV, Red.: J. Uchyła – Zroski, Wydawnictwo UŚ Katowice 2012, s. 54 – 82; Prace Naukowe UŚ; ISSN 0208 – 63336; ISBN 978 – 83 – 226 – 2103 -5.

2. *Muzyczne pasje i działania Ryszarda Gabryśa*, „Zwrot”4/2013, Miesięcznik polski PZKU w Czechach, s. 42 – 43.

3. Alina Górniok – Naglik, Arkadiusz Wasiński, *Pytania o autokreację w perspektywie działań twórczych*. „Ruch Pedagogiczny”2015, **przyjęty do druku**.

W dalszej perspektywie planowana jest monografia autorska: ***Twórczość muzyczna w cyklu życia. Ryszard Gabryś – rozmowy z kompozytorem***. Wiąże się ona tematycznie z problematyką badań autobiograficznych, planowanych w ramach projektu badawczego: ***Autokreacja współczesnych kompozytorów polskich w perspektywie refleksji autobiograficznej***, złożonego do NCN – **ID 296851** (projekt odrzucony dwukrotnie po recenzji merytorycznej - w marcu 2015 roku i po powtórnym złożeniu we wrześniu br).

Obok wspomnianego grantu byłam kierownik projektu: ***Autokreacyjny model edukacji kulturalnej***, Nr 3/2011/BW/K w WSA w Bielsku – Białej, czas realizacji 2011 – 2014, a także kierowałam zespołem badawczym pokłosiem czego jest redakcja naukowa dwóch prac zbiorowych: *Rekomendacje w zakresie praktycznego przygotowania studentów do wykonywania nauczyciela* oraz *Rekomendacje w zakresie teoretycznego przygotowania studentów do wykonywania zawodu nauczyciela* w ramach projektu unijnego „Przez praktykę do wiedzy” – finalizacja projektu czerwiec 2014.

Duże znaczenie dla mojego rozwoju naukowo-badawczego miały **studia doktoranckie w Uniwersytecie Ostrawskim w Ostrawie (2003-2006) na Wydziale Pedagogiki, specjalność: Teoria muzyki i pedagogika**. Możliwość zetknięcia się z innym, zagranicznym ośrodkiem badawczym poszerzyła moją wiedzę i ubogaciła moje doświadczenia w obszarze warsztatu naukowo-badawczego.

Podsumowując, w latach 1997-2015 opublikowałam: **4 monografie autorskie, 2 monografie współautorskie, 3 prace pod redakcją naukową**, ponadto jestem współautorką poradnika pracy dyplomowej dla studentów kierunku Pedagogika: *Jak pisać pracę dyplomową?* Oświęcim 2014; wersja PDF do wewnętrznego użytku studentów Pedagogiki PWSZ im. rtm. W. Pileckiego w Oświęcimiu, a także autorką: 20 rozdziałów w monografiach (w tym jednego w języku angielskim), 4 recenzji w czasopiśmie z listy C. Wygłosiłam

referaty na 22 konferencjach krajowych o zasięgu ogólnopolskim lub międzynarodowym, brałam czynny udział w dyskusjach panelowych – w tym zabrałam głos w debacie na temat: *Czego dzieci oczekują od parlamentarzystów?* (Gmach Sejmu RP. Warszawa, marzec 2002).

Ponadto byłam współorganizatorem kilku konferencji o zasięgu międzynarodowym a od 2013 co roku organizuję konferencje metodyczne w PWSZ im.rtm. W. Pileckiego w Oświęcimiu, dedykowane czynnym nauczycielom edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Tematyka tych konferencji, połączonych z warsztatami koncentruje się wokół najistotniejszych i najbardziej palących problemów edukacji małego dziecka.

Dopełnieniem nakreślonych przeze mnie zainteresowań naukowych oraz podejmowanych w tym okresie badań i działań popularyzujących naukę (konferencje, wykłady otwarte) jest **aktywność naukowo-organizacyjna**. Od 2000 roku prowadzę seminaria magisterskie i dyplomowe, w których uczestniczą studenci zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej, wychowania przedszkolnego oraz pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej. Problematyka badawcza jest szeroko zakrojona i obejmuje między innymi: problemy komunikacji w rodzinie i w szkole, zagadnienia pedeutologiczne (w tym funkcje, role, kompetencje nauczycielskie, warsztat pracy, itp.), badania nad rolą zabawy, dramy, działań artystycznych i twórczych w edukacji i w rozwoju dziecka; badania nad uczniem zdolnym, inteligencją emocjonalną, problemami oceny szkolnej; wychowaniem w szkole i w rodzinie; innowacjami pedagogicznymi na różnych poziomach edukacji, a także czasem wolnym dzieci i młodzieży, agresją, zaburzeniami rozwojowymi, niepowodzeniami szkolnymi oraz nad wybranymi aspektami procesu kształcenia. Ogółem wypromowałam ponad **200** magistrów i około **80** licencjatów.

W zakresie działalności dydaktycznej realizowałam zajęcia z **18-tu** przedmiotów, koncentrujących się jednak głównie wokół dydaktyki ogólnej, metodyk przedmiotów artystycznych i metod badań pedagogicznych.

Wśród pełnionych funkcji wymienić należy: 01.01.2005 – 1.10.2007 — **kierownik Pracowni Dydaktyki Ogólnej i Metodologii Badań** na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji UŚ w Katowicach oraz od 01.09.2012 do 31.08.2016 – **kierownik Zakładu Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Przedszkolnej** w PWSZ im. rtm. W. Pileckiego w Oświęcimiu.

Ponadto byłam członkiem Senatu WSA w Bielsku-Białej w latach 2013/2014 i 2014/2015, a także Przewodniczącą Komisji ds. Jakości Kształcenia w WSA w latach 2013-

2015, z kolei w PWSZ im. rtm. W. Pileckiego w Oświęcimiu pełnię tę funkcję od roku akademickiego 2015/2016.

Jestem członkiem Śląskiego Towarzystwa Muzycznego, Stowarzyszenia Drogami Tischnera, a także Stowarzyszenia Salezjanów Współpracowników i Salezjanek Współpracownic Prowincji Krakowskiej.

Na przestrzeni lat 1982-2002 prowadziłam ożywioną działalność koncertową (około **500** koncertów). Nie tylko występowałam solowo i zespołowo, (Orkiestra Salonowa Profesora Hilarego Drozda, Miejska (cieszyńska) Orkiestra Symfoniczna, Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Cieszyńskiej im. Janiny Marcinkowej – członek kapeli) ale również prowadziłam w charakterze konferansjera wiele koncertów, akcji charytatywnych, sympozjów, imprez o charakterze artystycznym i okolicznościowym (około **100** imprez).

Ponadto w latach 1997-2000 byłam współredaktorką (członkiem Rady Redakcyjnej) Gazety Uniwersyteckiej „Nowa Filia” wydawanej w Filii UŚ w Cieszynie, a obecnie jestem członkiem Rady Redakcyjnej „Cieszyńskiego Almanachu Pedagogicznego” redagowanego przez Instytut Nauk o Edukacji na WEiNoE UŚ w Cieszynie.

Od 2010 roku do nadal jestem współorganizatorem i głównym koordynatorem charytatywnego Salezjańskiego Pikniku Rodzinnego pod hasłem: **Rodzina najwyższą wartością**, połączonego z czynnym udziałem studentów Pedagogiki i promocją PWSZ im. rotm. Witolda Pileckiego w Oświęcimiu (od 24.05.2014 – Jubileuszowy V Piknik Salezjański wpisany został do kalendarium imprez poświęconych rodzinie przez Prezydenta RP). Działalność ta wpisuje się w funkcję **współpracownika salezjańskiego** w ramach w/w Stowarzyszenia Salezjanów Współpracowników i Salezjanek Współpracownic Prowincji Krakowskiej.

W obrębie działalności eksperckiej wykonałam ekspertyzę poziomu nauczania w zakresie *wiedzy o kulturze* w I Liceum Ogólnokształcącym im. Bolesława Chrobrego w Pszczynie (na zlecenie Dyrekcji). Ponadto jestem ekspertem – konsultantem społecznym do spraw doskonalenia nauczycieli - w FIRMIE EDUKACYJNO-KONSULTINGOWEJ prowadzonej przez mgr Weronikę Zawsza-Grzanekę. W roku 2014 byłam ekspertem – konsultantem społecznym (w zakresie podnoszenia kwalifikacji zawodowych nauczycieli) w Projekcie Unijnym: *Wsparcie rozwoju szkół z powiatu pszczyńskiego – wdrożenie nowatorskiego systemu doskonalenia nauczycieli*. Projekt współfinansowany w ramach Funduszu Społecznego Kapitał Ludzki 3.5 – realizowany przez mgr W. Zawisza – Grzanekę. W ramach w/w projektu brałam udział w przetargu autorskiego programu zajęć doskonalących z zakresu *Emisji głosu* (styczeń 2014).

Za podejmowane działania otrzymałam szereg nagród i wyróżnień:

- 01.10.1997 — nagroda indywidualna II stopnia JM Rektora Uniwersytetu Śląskiego za działalność naukową;
- 01.10.1998 — nagroda naukowa JM Rektora Uniwersytetu Śląskiego za wyróżniającą pracę doktorską;
- 31.07.2009 – nagroda jubileuszowa JM Rektora Uniwersytetu Śląskiego z okazji 25. lecia pracy;
- 01.10.2013 – nagroda indywidualna II stopnia JM Rektora PWSZ im. rotm. W. Pileckiego w Oświęcimiu za osiągnięcia dydaktyczne i organizacyjne w roku 2012/2013;
- 08.10 2013 – Wyróżnienie Dziekana Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych WSA w Bielsku – Białej za organizację działań naukowych i administracyjnych.
- 22.09.2014 – nagroda jubileuszowa JM Rektora PWSZ im. rtm. W. Pileckiego w Oświęcimiu z okazji 30-lecia pracy zawodowej;
- 01.10.2014 - nagroda indywidualna III stopnia JM Rektora PWSZ im. rtm. W. Pileckiego w Oświęcimiu za osiągnięcia organizacyjne w roku 2013/2014.
- 01.10.2015 - nagroda indywidualna III stopnia JM Rektora PWSZ im. rtm. W. Pileckiego w Oświęcimiu za osiągnięcia organizacyjne w roku 2014/2015.

